

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010**

YEARBOOK

ГОДИНА 2

VOLUME II

**GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Доц. д-р Круме Николоски	Ass. Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Доц. д-р Круме Николоски	Ass. Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
--------------------------	----------------------------

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)	Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian)
--	--

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров	Slave Dimitrov
Благој Михов	Blagoj Mihov

Печати Printing

Печатница „2-ри Август“ - Штип	„Vtori Avgust“ - Stip
Тираж - 300 примероци	Printing No 300

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип	Goce Delcev University
Економски факултет	Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб	Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија	2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

Д-р Ристо Фотов, д-р Еленица Софијанова Интелектуалниот капитал и новата економија	9
Д-р Ристо Фотов, Катерина Фотова Глобалната финансиска криза и нејзините последици врз светската економија	17
Доц. д-р Круме Николоски Креирање на економско-социјален модел состојба и перспективи	27
Петар Клетникоски, проф. д-р Трајко Мицески Членството на Република Македонија во светската трговска организација со посебен осврт на трговската размена со земјоделско-прехранбени производи	35
Проф. д-р Трајче Мицески Чистата совесност како фактор за вистинско лидерство	43
Проф. д-р Т. Мицески, м-р К. Чабулева, м-р Д. Јошески Анализирање на зависноста помеѓу бруто-домашниот производ и трговијата на мало во Република Македонија во период од 1990 до 2009 година со примена на економетриски модели	51
Проф. д-р Трајче Мицески Улогата на лидерството во детерминирањето на културата во организацијата	63
Доц. д-р Александар Костадиновски Рамка на ефективното здравствено опфаќање framework of effective health care coverage	77
Доц. д-р Александар Костадиновски Концептот и принципите на националните здравствени сметки The concept and principles of national health accounts	89
М-р Дарко Лазаров Други инструменти на надворешно-трговската политика	103

М-р Дарко Лазаров Режими на девизен курс	113
М-р Душко Јошески д-р Трајко Мицески Стапката на смртност на доенчињата како последица на сиромаштијата, пер capita доходот, бројот на доктори и популациониот раст во САД	123
М-р Емилија Митева-Кацарски Трговските текови во глобализираниот свет.....	133
М-р Емилија Митева - Кацарски Европска централна банка	143
Доц. д-р Крсте Шајноски Инвестиционите фондови - недоволно развиен сегмент на пазарот на капитал во Република Македонија	153
М-р Тамара Јованов-Марјанова Значење на истражувањето на пазарот за креирање на ефективни стратегии на работење	165
М-р Љупчо Давчев Стратегија на дистрибутивните канали и нивното влијание во вредносната верига	175
Доц. д-р Маргарита Матлиевска Конститутивните договори на Европската унија и нејзините стратегии низ призма на одржливиот развој	187
Доц. д-р Маргарита Матлиевска Тековни филозофии на развојот.....	201
М-р Марина Радосављевиќ - Бојчева Имплементација на средствата од Програмата КАРДС во Република Македонија	211
М-р Марина Радосављевиќ - Бојчева Имплементација на средствата од Програмата ФАРЕ во Република Македонија.....	223

М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Анализа на билансот на состојба од аспект на корпоративното управување	237
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Анализа на билансот на успех од аспект на корпоративното управување	247
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Финансиско известување - цели и задачи	255
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Извештај за готовински текови.....	265
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Методи на финансиска анализа	275
М-р Стеван Габер Оправданост за примена на буџетски дефицит	285
М-р Стеван Габер, м-р Василка Габер Начини за финансирање на буџетскиот дефицит	293
М-р Христина Серафимовска Претприемачко однесување - фактор за економски развој	301

ПРЕДГОВОР

Економскиот факултет во Штип, е основан на 27 март 2007 година како дел од Универзитетот “Гоце Делчев”. Почетоците на оваа високообразовна институција ги карактеризира силен елан и ентузијазам, преточени во голема желба да се твори и придонесе во унапредување на високообразовните процеси во Република Македонија. Се разбира, сето ова е во согласност со евроинтегративните процеси на постојана примена на усвоените европски методи и стандарди во научно-образовниот процес за обезбедување на квалитетно образование за нашите студенти.

Пред Вас е второто издание на Годишниот зборник на Економскиот факултет. Тој претставува потврда во остварување на целите на Економскиот факултет кои се состојат во: образување на стручно-научни кадри од областа на меѓународната економија, здравствениот менаџмент, финансискиот менаџмент, банкарство, финансии и осигурување; сметководство, финансии и ревизија и менаџмент и претприемништво на прв циклус на студии и економија на европска унија, здравствен менаџмент и MBA-менаџмент на втор циклус на студии. Се разбира, дека на тој начин придонесуваме во промовирање на научно-истражувачката работа, со што се поттикнува унапредувањето на научната и развојната мисла во функција на нивна примена во секојдневниот живот.

Особено радува фактот што со свои трудови се пројавуваат нашите млади научно истражувачки кадри.

Штип, јуни 2011 година

Проф. д-р Ристо Фотов

КОНСТИТУТИВНИТЕ ДОГОВОРИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И НЕЈЗИНИТЕ СТРАТЕГИИ НИЗ ПРИЗМА НА ОДРЖЛИВИОТ РАЗВОЈ

Доц. д-р Маргарита Матлиевска

Апстракт

Една од стратешките цели на Република Македонија е нејзината интеграција во Европската унија. Меѓу другото, тоа значи и следење на нејзината генерална политика. Затоа, од особена значајност е да се утврди дали Европската унија води политика на одржливост на развојот.

Во трудот се презентирани согледувањата за вграденоста на одредби кои упатуваат на одржливост на развојот во договорите со кои се конституира Унијата (Treaties) и кои ја насочуваат нејзината политика, а се осврнува и на стратегиите за одржлив развој изработени и на ниво на Унијата, и на ниво на нејзините земји-членки.

Истражувањата упатуваат на заклучоци дека генералната политика на Европската унија е постигнување на одржлив развој.

Клучни зборови: *одржлив развој, договорите на Европската унија, политики.*

Abstract

One of the strategic goals of the Republic of Macedonia is its integration to the European Union. Among the other things, it also means following of its general policy. For that reason, it is of a crucial importance to establish whether the European Union carries out a sustainable development policy.

In the paper are presented views for the built in regulations that refer to the sustainability of the development in the Treaties by which the Union is constituted and which direct its policy. This paper reviews the sustainable development strategies which are made on the level of the Union, as well as on the level of its Member States.

Researches refer to conclusions that the general policy of the European Union is an achievement of a sustainable development.

Key words: *Sustainable Development Strategies, European Union Treaties, Policies.*

1. Вовед

*„Не можеме да се помириме со тоа дека нам сега ни е добро.
Бидејќи, како нашите деца и внуци ќе живеат на Земјата
која ние ја ограбуваме и разурнуваме?“*

Густав Хајнеман

Со безмилосен развој сфатен како просто трупање на материјални богатства, проследен со безумно расипништво при користењето на природните ресурси преку што сите земји се натпреваруваат и единствено се грижат за својот бруто-национален доход врз чија основа се споредуваат себеси која е поуспешна и поразвиена, притоа слепи за цената што ја плаќа природата за нивниот прогрес.

Одговорот на прашањето лежи во спроведување на концептот на одржливиот развој.

Одржливиот развој му нуди на човештвото квалитетен развој, развој кој е модел за праведен и напреден свет. Тоа подразбира урамнотежување на економските, социјалните и целите за заштита на животната средина и нивно интегрирање секогаш кога тоа е можно преку креирање на политики и практики кои заемно се поддржуваат. Факт е дека во овој момент не се назира друга концептуална теорија која може поквалитетно да ги ситуира интересите на сите општествени чинители. Концептот на одржливиот развој ги сублимира духовните идеали на човештвото во единствена логична целина. Филозофијата на економскиот раст сфатена како просто кумулирање на материјални средства поткликна и ја изгуби битката пред етичкиот концепт на одржливост на развојот. Токму затоа, одржливиот развој се наметнува како концепт кој ја определува иднината на современото човеково општество.

Најпопуларната дефиниција за одржливиот развој е дефиницијата наведена во “Our Common Future”. Имено, „Одржлив развој е развој што ги задоволува потребите на сегашните генерации, без да ја загрози можноста на идните генерации за задоволување на нивните потреби”.

На Конференцијата на ООН за животна средина и развој (UNCED) одржана во Рио де Жанеиро (1992) се ставија темелите на новиот системски модел на односите помеѓу развојот, општеството и заштитата на животната средина. По Рио, да се инсистира на унилатерален економски растеж не

само што е застарена политика, туку е и нелегално и неетички. Во Рио се постигна она за што се залагал и Ајнштајн (Albert Einstein): „Нам ни треба базично нов начин на размислување за да преживее човештвото”.

Слободно може да се каже дека концептот за одржлив развој „се роди” на Конференцијата во Рио.

Како членки на ООН, земјите имаат обврска да изработат свои национални стратегии за одржлив развој, кои треба да ги опфатат ресурсите врз кои секоја земја поединечно (ќе) го темели својот долгорочен развој, но развој кој е континуиран, социјално одговорен и кој нема да ја влоши состојбата со животната средина.

Освен изработка на стратегија за одржлив развој, оваа филозофија треба да го најде својот одраз и во конститутивните акти на државите или актите кои ја определуваат генералната политика на земјите, како и во легислативата.

Стремежот за интеграција во европското семејство, нужно подразбира и следење на генералната политика на Европската унија, дефинирана во актите со кои таа се конституира (Договорите на ЕУ, EU Treaties) или разработена и операционализирана во нејзините стратешки развојни документи. Оттука произлегува и важноста за истражување и утврдување на договорите на Европската унија, нејзините стратегии и стратегиите на нејзините земји-членки од аспект на одржливиот развој.

2. Одржливиот развој во договорите на Европската унија

*„Одржливиот развој не е избор. Тоа е императив.
И тој е на врвот на агендата на Европската унија”*

Романо Проди

Европската унија е конституирана врз основа на неколку договори (EU Treaties). Согласно со меѓународното право, Treaty е формален договор склучен помеѓу држави со цел дефинирање или модифицирање на нивните меѓусебни должности и обврски. Вообичено, потребно е негово ратификување во согласност со националните уставни аранжмани, од страна на земјите-потписнички.

ЕУ договорите ја конституираат и ја определуваат насоката на генералната политика на Европската унија. Како што ќе се потврди, таа е насочена кон достигнување на одржлив развој, не само во контекст на креирање политики за животна средина, туку и во контекст на сите политички одлуки: и економски, и социјални и оние кои се однесуваат на животната средина.

Имено, во Преамбулата на Договорот за (формирање на) Европската унија (Treaty on European Union) или популарно наречен Договорот од Мастрихт, се наведува: „Заедницата е детерминирана да промовира економски и социјален напредок за своите граѓани, земајќи го предвид принципот на одржлив развој...“.

Со Договорот од Амстердам се дополнува Договорот за Европска унија, договорите за формирање на европските заедници и поврзаните акти (Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and related acts).

Со овој Договор се оди уште понатака, преку усвојување на обврската за „постигнување урамнотежен и одржлив развој“ (член В) и со наведување дека финансиските инструменти на Унијата ќе работат, симултано и долгорочно, кон обезбедување на економски растеж, социјална кохезија и заштита на животната средина.

Договорот од Амстердам го воведува одржливиот развој како основна цел (core objective) на Европската унија, како што се наведува во членовите 2, 3 и 6.

Во членот 6 се наведува дека „Барањата што ги поставува заштитата на животната средина мора да бидат интегрирани при дефинирањето и спроведувањето на политиките и активностите на Унијата... со посебен осврт на унапредувањето на одржливиот развој“. Ова претставува значаен пресврт во акцентирањето на важноста на одржливиот развој во политиките на Европската унија.

Дополнително, во делот Развојна соработка, во член 177 се вели дека: „Политиката на Заедницата во областа на развојната соработка која ќе биде комплементарна со политиките водени од земјите-членки, ќе го зајакне - одржливиот економски и социјален развој на земјите во развој...“.

Во Договорот од Ница се вели дека: „Целосно ќе се користат сите можности понудени со Договорот за да се постигне оваа цел (се мисли на заштита на животната средина), вклучително и користење на пазарно ориентирани олеснувања и инструменти и промовирање на одржливиот развој“.

Нацрт-договорот за формирање на Устав на Европа (Draft Treaty establishing a Constitution for Europe) или популарно наречен Уставен договор (Constitutional Treaty) заслужува посебно внимание. Имено, тој е изработен со цел да ги замени сите постоечки договори со единствен текст.

Поделен на 4 дела: првиот дел ги дефинира вредностите, целите, овластувањата, процедурите и институциите за донесување одлуки во ЕУ. Во него се опишани и симболите, државјанството, демократскиот живот и

финансиите на ЕУ. Вториот дел ја содржи Повелбата за фундаменталните права. Третиот дел ги опишува политиките, внатрешните и надворешните активности и функционирањето на ЕУ. Последниот четврт дел содржи општи и крајни одредби, вклучително и процедури за усвојување и ревидирање на Уставот.

Усвоен е на 17 и 18 јуни 2004 година од страна на шефовите на државите и владите на Бриселскиот европски совет, а потпишан во Рим, на 29 октомври 2004 година од страна на 25 земји-членки на Унијата. Понатамошната постапка налагаше ратификување од секоја земја-членка, во согласност со нивните уставни аранжмани (во парламентарна процедура или со референдум). Но, Франција и Холандија во 2005 година го одбија неговиот текст.

Сепак, вреди да се анализира.

Една од целите на Европската унија, согласно овој нацрт-договор, наведена во членот I-3 е „Одржлив развој базиран врз урамнотежен економски растеж и ценовна стабилност во висококонкурентна социјална пазарна економија”.

Исто така, во односите на Унијата со останатиот свет, како посебна цел се наведува: „Да придонесува кон светски мир, безбедност и одржлив развој на Земјата”.

Во Преамбулата, во „Основни права на Унијата”, стои: „Унијата има намера да промовира балансиран и одржлив развој и да обезбеди слободно движење на луѓе, услуги, стоки, капитал и...”.

Членот II-97 се однесува на заштита на животната средина и во него се наведува: „Високото ниво на заштита на животната средина и подобрувањето на нејзиниот квалитет мора да бидат интегрирани и обезбедени во политиките на Унијата во согласност со принципот на одржлив развој”.

Во „Надворешна акција на Унијата”, во член III-292, точка 2 се вели: „Унијата ќе ги дефинира и ќе продолжи да ги води своите политики и активности и ќе работи за висок степен на соработка на сите полиња на меѓународните односи, со цел да го зајакне одржливиот економски и социјален развој и развојот на животната средина во земјите во развој”.

Како замена на Уставниот договор беше креиран Лисабонскиот договор (The Treaty of Lisbon), кој е меѓународен договор потпишан од страна на земјите-членки на Унијата на 13 декември 2007 година, а стапи на сила на 1 декември 2009 година. Во делот Општи одредби, во членот 2, став 3, се наведува дека: „Унијата ќе воспостави внатрешен пазар. Ќе работи на одржливиот развој на Европа базиран врз урамнотежен економски растеж и стабилност на цени, висококомпетитивна социјална

пазарна економија, со цел целосна вработеност и социјален напредок, и висок степен на заштита и подобрување на квалитетот на животната средина“.

Во истиот член, став 5, пишува дека во своите односи со светот, Унијата ќе ги поддржува и промовира своите вредности и интереси и ќе придонесува за заштита на своите граѓани. Ќе придонесува за мир, безбедност, одржлив развој на Земјата, солидарност и заемно почитување помеѓу луѓето, слободна и фер трговија, искоренување на сиромаштијата и заштита на човековите права, особено на правата на децата, како и стриктно набљудување и развој на меѓународното право, вклучувајќи и почит кон принципите на Повелбата на Обединетите нации.

Во Општи одредби на Унијата, во делот насловен како Надворешни односи на Унијата, член 10 А, во ставот 2 се наведува: „Унијата ќе дефинира и спроведува заеднички политики и акции, и ќе работи кон повисок степен на соработка на сите полиња на меѓународните односи со цел, меѓу другото, да помогне при развивањето на меѓународните мерки за зачувување и подобрување на квалитетот на животната средина и одржливо управување на глобалните природни ресурси, за да се обезбеди одржлив развој“.

3. Стратегиите за одржлив развој и Европската унија

„Исто како што човештвото има моќ да го турне светот до работ, дали имаме моќ да го вратиме назад во рамнотежа?“

Неговото кралско височество Принцот од Велс

Секако дека политичката заложба на Европската унија за постигнување на одржлив развој, која е дефинирана во договорите, треба да биде отсликана и во стратешките документи изработени и на ниво на Унијата, и на ниво на нејзини земји-членки. На ниво на Европска унија е усвоена стратегија за одржлив развој, а и поединечни нејзини членки имаат усвоени свои национални стратегии за одржлив развој.

3.1. Стратегија за одржлив развој на Европска унија

Во декември 1999 година, од Хелсиншката средба на Европскиот совет произлезе обврската Европската комисија да подготви предлог за долгорочна стратегија со која би се интегрирале политиките за постигнување на одржливост на развојот во економската, социјалната и сферата на животната средина.

Како одговор на таквото барање, Европската комисија презентираше предлог на Стратегијата за одржлив развој на Европска унија, пред Европскиот парламент во Стразбур, на 15 мај 2001 година. По тој повод, тогашниот претседател на Европската комисија, Романо Проди, во својот говор рече: „Она што сакаме да им го оставиме на нашите деца и нашите внуци е свет во кој вреди да се живее, свет со поправедно општество и со здрава и чиста животна средина. Ова е наша обврска што не смееме да дозволиме да не ја исполниме”.

Тој, исто така, нагласи: „Убеден сум дека доколку конкретните предлози од стратегијата успешно се преточат во легислативата, тоа ќе овозможи Европската унија да стане попросперитетно и поправедно општество”.

Европскиот совет, одржан на 16 јуни 2001 во Гетеборг, ја усвои Стратегијата за одржлив развој на Европската унија (SDS, ЕС 2001а), со наслов „Одржлива Европа за подобар свет”.

Стратегијата ја поттикнува оценката на аспектите на животната средина, во иста мера како и економските и социјалните аспекти при подготвувањето на сите понатамошни документи. Таа ја отсликува решеноста на Европска унија за исполнување на меѓународните обврски што се однесуваат на одржливиот развој.

Главните политики на Стратегијата за одржлив развој на Европската унија вклучуваат

- оценка за влијанието на одржливоста;
- подобрување на внатрешната координација на политиките помеѓу различни сектори на институциите на Европската унија;
- развивање на национални планови за одржливост од страна на земјите-членки.

Стратегијата повикува на нов пристап и промени при креирањето на политиките и е прв сериозен обид на Унијата да користи интегриран и холистички пристап при управувањето/раководењето.

Придонесот на Европската унија кон одржливиот развој на глобално ниво е преку поставувањето на сеопфатен и интегриран збир од активности, кои ја сочинуваат Стратегија за одржлив развој на Унијата, веќе стапена во сила. Активностите не ги опфаќаат само трите заемно поврзани компоненти на одржливиот развој, туку и неопходните предуслови за успех: поголема кохерентност на политиките на Европската унија, подобро владеење (управување, раководење) на сите нивоа и зголемување на финансиските ресурси за имплементирање на потребните политики. Стратегијата се задржува и на таргетирање на приоритети за одржливост

на животната средина, борба со климатските промени, обезбедување одржлив транспорт, поодговорно управување со природните ресурси и користењето на земјиштето, зголемување на употребата на чиста енергија и преземање мерки за ограничување на климатските промени. Ја опфаќа и борбата со сиромаштијата и социјалната исклученост, заканите по здравјето на луѓето, а го акцентира и стареењето на населението, како и начините за справување со економските и социјалните импликации во општество кое старее. Дополнително, во неа се бара интегрирање на животната средина во политиките на Европска унија и експлицитно се наложува дека сите политики мора да го имаат одржливиот развој како цел кон која ќе се фокусираат сите напори.

Во Стратегијата се обработува и се зема предвид и проширувањето на Европска унија и глобалната димензија, а како заеднички проблеми, меѓу другите, се наведуваат и: неконзистентност на секторските политики, краткорочност при креирањето политики, политичка инертност, ограничено разбирање, несоодветна комуникација и дијалог.

Во еден дел се понудени и заеднички решенија, односно инструменти за постигнување одржлив развој во Европа, и тоа преку инвестирање во науката и технологијата, подобрување на транспарентноста, образованието и информирањето, преку зголемување на учеството и вклученоста, како и со одредување на долгорочни цели и краткорочни периодични осврти (milestones). За поздравување е што во Стратегијата бизнис секторот се препознава како еден од клучните за постигнување на одржливост на севкупниот развој на Унијата. Во таа насока, стратегијата налага одредување на механизми со цел пазарот да биде во функција на одржливиот развој (на пример, преку одредување на реални цени).

Стратегијата за одржлив развој и стратегијата од Лисабон имаат иста цел; имено на одржлив начин да ја подобрат благосостојбата и условите за живот за сегашните и идните генерации. И двете стратегии се меѓусебно поддржувачки, иако се фокусираат на различни акции и имаат различни временски рамки.

Во Стратегијата, во член 23, Европскиот совет ги повикува земјите-членки да изработат национални стратегии за одржлив развој, со цел подобрување на координацијата на политиките на национално ниво.

За Република Македонија оваа Стратегија е значајна бидејќи во неа се наведува и начинот на кој треба да се однесуваат земјите кои имаат aspirации да станат членки на Унијата; имено, на страница 22 се наведува: „Земјите кандидати треба да се активно вклучени во имплементирањето на оваа Стратегија“! Во прилог на ова е и говорот на Романо Проди, кој два дена пред усвојувањето на Стратегијата, истакна дека „проширувањето и одржливиот развој се два клуча близнаци за иднината на Европа!“.

Во однос на следењето на напредокот кој се постигнува во имплементирање на стратегијата, Европскиот совет одржан во Стокхолм одлучи, за сите димензии на одржливиот развој, Комисијата секоја година да поднесува извештај до Европскиот совет (European Council), на пролетните состаноци, а врз основа на развиени индикатори.

3.2. Национални стратегии за одржлив развој на членките на Европска унија

Некои од земјите-членки на Унијата имаат изготвено свои национални стратегии за одржлив развој. Така, во Велика Британија - првата стратегија за одржлив развој на Велика Британија е усвоена во 1994 година. Во мај 1999 година, националната влада усвои втора стратегија насловена како „Подобар квалитет на живот“, која ја потенцира важноста на социјалната димензија. Средишна цел е обезбедување на подобар квалитет на животот за секој, сега и во иднина. Ова значи симултано пресретнување на четири цели, имајќи ги предвид долгорочните импликации од одлуките: социјален напредок кој ќе ги рефлектира потребите на секој поединец, ефикасна заштита на животната средина, економично користење на природните богатства, одржување на високо и стабилно ниво на економски растез и вработување.

Секое поглавје содржи нацрт-клучни активности и заложби, како и индикатори (14 основни и 150 национални) за проценка на постигнатиот напредок. Стратегијата го поддржува процесот на децентрализација и апликација на принципите на супсидијарност и на деволуција (government to people).

Финска - првиот документ кој се однесува на одржливиот развој е презентираан пред Финскиот парламент во 1990 година (Одржливиот развој и Финска). Во 1995 година е изработена акциона програма со наслов „Акција на Финска за одржлив развој“. Во 1998 година, финската Влада усвои Програма за одржлив развој, чии главни цели се: одржување на нивото на економски развој, одржување и развој на технологии и знаење, управување со животната средина и природните богатства, намалување на емисијата на токсични супстанции, поддршка на идентитетот и културата, јакнење на демократските институции, обезбедување на човекови права, одбрана на земјата.

Шведска - стратегијата за одржлив развој е усвоена во 1994 година и ги претставува следниве главни принципи: принцип на предострожност (precautionary principle), принцип на најдобри достапни технологии (best available technology principle), принцип загадувачот плаќа (polluter pays principle) и принцип на рационално користење на природните ресурси,

одржлив развој и затворени циклуси на произведен менаџмент (principle of rational use of natural resources, sustainable development and closed cycles of production management). Меѓу главните цели на оваа стратегија се: идната животна средина, ограничување на климатските промени, јавното здравје, социјална кохезија, благосостојба и безбедност, економски растеж и др.

Австрија - во австриската Стратегија за одржлив развој, усвоена од страна на Федералната влада во април 2002 година, се идентификуваат 20 клучни цели (на пример: борба со соромаштијата, социјална и економска рамнотежа, одржлива економија, еднаквост на половите, коректни цени за ресурсите и енергијата, успешен менаџмент преку еко-ефикасност, зајакнување на одржливите производи и услуги и др.), а се нудат и соодветни индикатори. Опфатени се и начините за нејзино спроведување.

Ирска - Националната стратегија за одржлив развој (усвоена во 1997 година од страна на Владата на Ирска) претставува план за интегрирање на концептот на одржливиот развој во 8 стратешки сектори, и тоа: земјоделство, шумарство, морски ресурси, енергија, индустрија, транспорт, туризам, трговија. Разработен е и дел кој се однесува на имплементацијата и мониторингот на стратегијата (вклучително и индикатори).

Данска - Владата на Данска ја усвои Националната стратегија за одржлив развој во јуни 2001 година, и во неа, меѓу другото, се содржат цели (на пример: Данска мора да развие општествена благосостојба и да ги раздвои економскиот растеж од влијанието на животната средина, Данска мора да создаде безбедна и здрава животна средина за секого и да одржи високо ниво на заштита; Данска мора да биде сигурна дека прашањата за животната средина се земени предвид во сите сектори и др.) и елаборирани се клучните сектори за делување (производство на храна - безбедност на храната, земјоделство и рибници, шумарство, индустрија, трговија и услуги, транспорт, енергија, урбан и просторен развој и туризам). Во Стратегијата е опфатена и имплементацијата, мониторингот и следење на резултатите. Данска има свои индикатори кои се поврзани со Стратегијата за одржлив развој. Инаку, стратегијата го опфаќа периодот до 2020 година.

Белгија - во 2000 година го усвои Првиот федерален план за одржлив развој за 2002 - 2003 година (на ниво на Совет на министри) како рамка за одделни федерални владини политики. Кон дефинираните цели се приложени и соодветни индикатори.

Словачка - Национална стратегија за одржлив развој е усвоена од страна на Владата во октомври 2001 година, а од страна на Парламентот во април 2002 година. Стратегијата ги детерминира: основната определба, принципите, приоритетите (на пример: создавање на нов модел на

економија, поддршка и заштита на културниот и историскиот континуитет и вредностите на државата и општеството, постигнување балансиран регионален развој и др.) и главните национални цели. Од листата од 132 индикатори за одржлив развој, усвоена од страна на Комисијата за одржлив развој на ОН, Словачка избра 125 (38 социјални, 23 економски, 49 еколошки и 15 институционални).

Чешка - има усвоено два документа најважни за одржливиот развој: во 1995 година - Државна политика за животна средина (State environmental policy) и во 1999 година - Државна политика на Република Чешка за животна средина (State policy of the Czech Republic for the Environment).

Унгарија - го има подготвено и усвоено документот „Стратешки планови, иницијативи и активности за одржлив развој“ (како национален извештај подготвен за Комисијата на ОН за одржлив развој за имплементација на Агенда 21 и принципите на одржливиот развој). Значаен документ кој ја поддржува имплементацијата на принципите и индикаторите за одржлив развој е и Националната акциона програма за животна средина за 1997 – 2002 год.

Полска - Полска 2025 - долгорочна стратегија за одржлив развој е усвоена во јуни 2000 година од страна на Советот на министри. Клучна цел на стратегијата е зголемување на благосостојбата на семејствата во Полска. Стратегијата е рамковна програма и содржи визија која го насочува развојот на секторските и регионалните планови, програми и политики. Базирана е врз анализи на промените во економската структура од транзицијата кон пазарна економија и на преостанатите проблеми на економско и социјално поле. Оперативните цели се структурирани во три категории: општество, економија, држава. Во сите делови на стратегијата се сретнуваат индикатори (повеќе или помалку конкретни), а листа на општи индикатори за социјалната и економската ситуација и квалитетот на живот се презентирани во прилог кон стратегијата.

Словенија има изработено „Стратегија за економски развој на Словенија, 2001 - 2006: Словенија во новата декада: одржливост, конкурентност, членство во Европска унија“. Евидентно е дека еден од столбовите на словенската развојна стратегија е одржливоста на развојот.

Естонија - има изработено стратегија под наслов „Одржлива Естонија 21“, одобрена од Владата на 17 март 2005 година, а од Собранието на 14 септември 2005 година. Во стратегијата се наведуваат четири цели: еколошка рамнотежа, кохерентно општество, пораст на благосостојбата и целисходноста на естонскиот културен простор. Оваа стратегија е „стратегија за развој на естонската држава и општество до 2030 год.“. Дефинирани се и индикатори.

Заклучоци

Концептот на одржливиот развој еволуирал во договорите со кои се конституира Европската унија, како принцип, обврска, цел и право.

Имено, во Договорот од Мастрихт (1993) само се наведува дека при промовирање на економски и социјален напредок за граѓаните, Заедницата ќе го има предвид принципот на одржлив развој.

Со Договорот од Амстердам (1999) се усвојува обврската за „постигнување урамнотежен и одржлив развој“. Во него одржливиот развој е воведен и како основна цел на Европската унија. Притоа, со овој Договор се наметнува како императив интегрирање на заштитата на животната средина при дефинирањето и спроведувањето на политиките и активностите на Унијата, и унапредување на одржливиот развој. Ова означува коренита промена на насоката во нагласувањето на значењето на одржливиот развој во политиките на Унијата.

Во Договорот од Ница (2003) се декларира промовирање на одржливиот развој.

Нацрт-договорот за формирање на Устав на Европа („пропадна“ во 2005 година) го дефинира одржливиот развој како една од клучните цели на Европската унија, а како нејзина посебна цел која се однесува на нејзините релации со светот - придонес кон одржлив развој на Земјата.

Во него, промовирањето на одржлив развој е внесено во делот „Основни права на Унијата“.

Како и во Договорот од Амстердам, и во Нацрт-уставот на ЕУ се потенцира дека е задолжително интегрирање на заштитата на животната средина во политиките на Унијата во согласност со принципот на одржлив развој.

Во меѓународните односи, Унијата ќе продолжи да соработува на сите полиња со цел зајакнување на одржлив економски, социјален и „еколошки“ развој.

Во Лисабонскиот договор (2009) се потенцира дека Европската унија ќе работи на одржлив развој на Европа. Како и во Нацрт-уставот, и овде е наведено дека во своите односи со светот ќе придонесува, меѓу другото, и за одржлив развој на Земјата.

Со негова послободна интерпретација, овој Договор укажува дека обезбедувањето одржлив развој е идеја-водилка при дефинирање и спроведување на заедничките политики.

На ниво на Унијата, Европскиот парламент усвои стратегија за нејзин одржлив развој, со дефинирани приоритети, цели, начин на спроведување, начин на известување за напредокот во спроведувањето.

Од достапните податоци кои се однесуваат за земјите-членки на Унијата кои усвоиле национални стратегии за одржлив развој, без малку претензии дека анализата е исцрпна, се согледува дека:

- националните стратегии за одржлив развој претставуваат документи различни од гледна точка на структура, опфат, квалитет и детали;
- во сите се дефинирани националните цели и стратешките сектори на делување;
- сите содржат делови кои се однесуваат на нивната имплементација и мониторинг.

Одреден број земји на Унијата немаат изготвено стратегија за одржлив развој, но имаат изготвено документи (национални извештаи, прегледи и сл.) во кои е анализиран напредокот постигнат во спроведување на Агенда 21 и принципите на одржливиот развој. Одреден број земји, аспектите на одржливоста и одржливиот развој ги имаат вградено во секторските документи; најчесто, тоа се националните документи кои се однесуваат на заштита на животната средина, поретко за економија.

Од истражувањето, сам по себе се наметнува единствениот заклучок дека одржливиот развој е фундаментална цел на Европската унија и јадро на европскиот модел на општество.

Користена литература

- ECE/AC.22/2001/3 (10 August 2001): “Assessment of progress in sustainable development since Rio 1992 for member states of the UNECE”.
- Environment Directorate-General, European Commission (2000): “The law of Sustainable Development, General Principles” (A Report produced for the European Commission by Michael Decleris, former Vice president of the Hellenic Council of State).
- European Commission, Brussels (March 2001): “Commission Staff Working Paper, Consultation paper for the preparatiuon of a European Union Strategy for Sustainable Development”.
- EU Commision (2001): “A Sustainable Europa for a Better World, European Union Strategy for Sustainable Development”, Romano Prodi, Foreword.
- Савезно министерство за развој, науку и животну средину, Београд (1997): “Концепт одрживог развоја”.
- Stocholm Environment Institute: “Approaches to Sustainability, Estonia 21: Together for our children, today and tomorrow”.
- Sustainable Development International (2001): “Strategies and Technologies for Agenda 21 Implementation”; ICG Publishing Ltd.
- The Danish Government (June 2001): “Denmarks National Strategy for

Sustainable development: Prudent development – A shared responsibility”.
The Statistical Office of the European Communities (2001): “Measuring
Progress Towards A More Sustainable Europe”.
World Commission on Environment and Development, WCED (1987): “Our
common future”, Oxford: Oxford University Press.
www.europa.eu.int;
www.un.org/esa/sustdev.